

Drets i deures dels infants. **Autonomia, autoritat i responsabilitat.**

Miquel Àngel Essomba, Conxita Olivé, Miquel Àngel Alabart, Joan Jordi Rossell

Els drets dels infants són una conquesta social que està consolidada en l'àmbit formal i legal, però de vegades desapareixen en les dinàmiques de la vida quotidiana, estan invisibles als ulls dels adults. L'educació ha de ser l'espai social per a la presa de consciència sobre aquests drets entre els infants, el terreny d'experimentació del seu exercici, així com el lloc d'aprenentatge de la llibertat i responsabilitat que aquests drets comporten

A les Jornades 0-12 d'enguany, la nostra taula va estar dedicada als drets i deures dels infants i la seva identificació a través de l'autonomia, l'autoritat i la responsabilitat. S'hi van inscriure fins a vint-i-sis persones. Al llarg de les jornades i en funció de les diverses sessions, el nombre d'assistents va ser fluctuant. En tot cas, de ben segur que hi érem tothom qui va voler aprofitar aquests dies per aprofundir en el coneixement dels drets i deures dels infants i enraonar una mica de dinàmiques que es poden generar a les escoles per viure'ls, per fer-los visibles i per fer-ne la màxima difusió, d'acord amb el que propugna la mateixa carta dels drets, a l'hora d'estendre el seu reconeixement.

Per part de la coordinació de la taula, i amb aquest propòsit, vàrem programar les jornades amb voluntat de treure el màxim profit de les oportunitats que teníem per posar-ho en pràctica, tantes com sessions preestablertes a la pauta de la programació general de les Jornades.

Així doncs, el desenvolupament de la taula és va establir en quatre blocs: primerament vam introduir-nos en algunes consideracions prèvies sobre els drets i deures dels infants, per entendre l'actual situació d'èxit en el terreny estrictament formal i legal i contrastar-ho directament amb una visió dels drets dels infants feta pels mateixos infants, brindada per la contribució dels alumnes del CEIP Collbaix de Sant Joan de Vilatorrada, uns alumnes de sisè amb la seva mestra. Conjuntament amb ells i amb les representants de l'equip directiu i el claustre del CEIP Can Basora, de Mollet del Vallès, vam dedicar un segon bloc a una visió dels drets i deures des de la perspectiva de la comunitat d'aprenentatge que es projecta en aquesta escola. En un tercer bloc, a través de la reproducció d'un curmetratge d'animació sobre abús i maltractament sexual, i amb un comentari en comú de tres casos de ficció sobre tres realitats concretes que es poden trobar als nostres centres avui dia, identificàrem diverses formes de vulneració dels drets. Finalment, la darrera sessió vàrem dedicar-la, a mena de recollida i conclusió, a la recerca de bones pràctiques per a la difusió i l'exercici dels drets i deures dels infants.

Els drets dels infants. Algunes consideracions prèvies

Entre els drets que cal respectar a tots els infants actualment enumerem el dret a la infància, el dret a ser un mateix, el dret a l'anonimat, el dret a l'espai dels llocs de vida col·lectiva...

Històricament, els drets dels infants comencen a definir-se al primer terç del segle XX a partir de la identificació de les seves necessitats, molt condicionades aleshores pel resultat i l'experiència de la primera guerra mundial. La primera carta en què es varen demanar drets per als infants fou continguda en la declaració de Ginebra, l'any 1923. Aquests drets s'estenien en la demanda de preferència assistencial, el dret a ser posat en condicions per a guanyar-se la vida i a ser protegit contra qualsevol explotació; es demanava també que els infants fossin pujats en el sentiment de la solidaritat humana.

La Carta de la Infantesa de les Nacions Unides es va començar a elaborar l'any 1946, però no fou aprovada fins el 1959. En aquesta carta als drets demanats a la Carta de Ginebra s'hi afegien el dret a la salut, el dret a la seguretat social, a l'educació obligatòria. El dret al joc, a un nom i una nacionalitat, i el dret a ser format en un esperit de tolerància i pau.

L'any 1979, la celebració de l'any internacional de la infantesa va promoure la consolidació dels drets socials dels infants i va servir per reconèixer la necessitat d'acceptar les seves competències i per tant de reconèixer drets civils i responsabilitats en infants i joves. La convenció sobre aquests drets no va ser aprovada fins al 1989. La convenció de drets dels infants és vigent a l'Estat Espanyol i a Catalunya des de l'any 1991.

Com vivim els drets i deures.

Els drets dels infants segons els infants.

Les nenes i els nens de sisè, del CEIP Collbaix de San Joan de Vilatorrada han dedicat hores de socials a conèixer i reflexionar sobre els drets i els deures. Per fer-ho, expliquen, van començar per plantejar-se qüestions essencials com ara, que són drets i que són deures, identificar-los i plantejar-los per aclarir si tothom els reconeix de la mateixa manera.

Amb els seus comentaris hem pogut elaborar aquest quadre:

Que són drets?	Que són deures?
Dret a anar a l'escola	Deure de ser amics
Dret a tenir família i diners suficients per viure	Deure de respectar el medi ambient
Dret a tenir menjar i beure suficients	Deure d'ajudar i obeir el pares
Dret a tenir amics	Deure de complir les nostres obligacions
Dret a ser diferents	Deure d'aprendre
	Un deure es allò que ja saps que has de fer

A la segona part del treball es va enraonar sobre com es podria organitzar el grup perquè tothom complís els seus deures, van deixar clar que havia de ser un compromís de tots perquè sinó, després el que passa es que no es compleixen els drets i els deures. Van destacar idees com ara que hi ha un deure bàsic que és el de fer tot el possible per mantenir i difondre els drets i que hi ha uns drets essencials i que haurien de ser universals que són el dret a viure, el dret a expressar-se i el dret a aprendre. La reflexió va continuar i es va deixar oberta sobre dos idees que aquests nois i noies, i com ells tots els qui hi érem presents, haurem de continuar treballant: 1. La resposta davant els drets i els deures dels infants et poden fer canviar les persones en qui confiar, i 2. La utilització del càstig per a la protecció i la preservació dels drets.

Com vivim els drets i deures. L'extensió i l'assumpció dels drets i deures dels infants a la comunitat educativa.

L'equip directiu i les mestres del CEIP Can Basora de Mollet van exposar i explicar la construcció del seu projecte educatiu, en una escola de nova factura que, ara com ara, només integra grups de segon cicle d'educació infantil i de primer cicle de primària.

De bon principi es van decantar per projectar el centre com una comunitat d'aprenentatge fent servir com a mètode la consulta i la participació directa de totes les persones vinculades a l'escola sigui quin sigui el seu rol. Es va demanar a l'alumnat, al professorat, al personal de serveis i a les famílies com volien que fos la seva escola i quines dinàmiques d'organització calia per a fer-ho possible. La comunitat d'aprenentatge és el fruit de portar fins a les darreres conseqüències l'esperit dels drets i deures dels infants i la seva interpretació i compliment per part

dels adults. La comunitat d'aprenentatge de Can Basora es construeix a partir de la distribució de diferents responsabilitats a tots els membres de la comunitat educativa i l'obertura del centre al seu entorn. Així, de la mateixa manera que els infants, tothom té dret a expressar el que espera de l'escola i ha de ser escoltat quan explica de quina manera pensa que es pot assolir fent-ne partícip a tota la comunitat. Amb aquesta organització l'escola s'està conformant com un centre de desenvolupament humà obert a totes les persones i ha vist com es diversifiquen els seus serveis que van més enllà de l'estricta funció dels mestres amb els seus alumnes en l'horari lectiu. L'edifici escolar i els seus serveis són utilitzats per les persones del barri o de la mateixa comunitat educativa per oferir diverses activitats a gent de totes les edats.

Per part dels assistents hi va haver molt d'interès per conèixer com es mantenia aquesta vitalitat del projecte un cop s'ha començat i es porten uns quants anys. Segons les ponents aquesta il·lusió és manté per les mateixes característiques de l'organització per comissions que es desenvolupa al centre. La dinàmica de la participació s'autoalimenta per la pròpia renovació i per la detecció de noves necessitats educatives cada dia, que exigeixen noves solucions.

La vulneració dels drets dels infants. Imatges de la vida quotidiana

Es va projectar un film d'animació canadenc sobre l'abús sexual a la infantesa; molt cru, molt evident i fins i tot angoixant. Un regal magnífic de l'expressió plàstica que amb la modificació de figures traçades en negre sobre blanc era capaç de fer sentir tot això: angoixa, fàstic, soledat, ràbia, plor, esgarrifança, frustració... va servir per parlar de la necessitat de tenir unes bones pautes d'actuació davant de cap sospita de maltractament infantil.

En la sessió següent vàrem fer el propòsit d'animar-nos i enraonarem de la importància de revelar situacions que a la nostra societat passen desapercebudes tot i que són vulneracions clares dels drets i deures dels infants. Es van abordar els casos que proposàrem:

- El cas d'una mestra carca que no coneix els drets dels infants i que actua impunement
- El cas del Consell municipal dels infants que demana un impost ecològic a la ciutat
- El cas d'una alumne que es nega a fer una activitat voluntària de taller de lectura que fa tot el seu grup classe

El primer cas ens va servir per parlar de la manca de cultura d'avaluació existent entre els mateixos mestres derivada sovint de la manca d'esperit d'equip, més encara quan davant de l'actuació negativa d'aquesta mestra no hi havia cap reacció per part de del claustre. També parlàrem de la poca implicació d'alguns inspectors que no responen a un perfil adequat de suport i d'il·lustració sobre bones pràctiques educatives. És va estar d'acord globalment en que avui dia tota acció educativa ha de comptar amb els infants i promoure la seva participació activa tot definint quins són els seus canals formals i no descartant cap via comunicativa que pugui servir per millorar i fer més adequada la seva pràctica. El cas de la mestra carca, tant real com inventat com perfectament creïble en les condicions d'avui del nostre sistema educatiu vulnera clarament diversos articles de la convenció dels infants, els que fan referència a la protecció de la vida privada, a la protecció contra els maltractaments, la no discriminació per raó d'origen cultural o ètnic i a la globalitat dels objectius de l'educació orientada al desplegament de la persona i les aptituds de l'Infant a fi de preparar-lo per a una vida adulta activa, infusa de respecte als drets humans fonamentals.

En el cas del Consell dels Infants que un cop constituït es percebut com una nosa pels polítics del municipi, hi vàrem identificar una vulneració, malauradament molt estesa, del dret dels infants a expressar la seva opinió i que aquesta sigui tinguda

en compte en tots els assumptes que els afectin. Les experiències de Consell dels infants que hi ha en algunes ciutats i viles del nostre país, donen a aquestes entitats caràcter consultiu i tenen valor com a pràctica d'immersió en la dinàmica participativa, però més enllà d'aquesta funció, malauradament no es coneixen gaire casos en què cap ajuntament s'hagi vist compromès per una decisió del Consell dels infants.

Finalment el cas de l'alumna que no vol participar en un taller voluntari de lectura compartida amb alumnes més petits, quan aquest taller és una dinàmica tradicional del centre i de la qual ella se'n va beneficiar quan era petita, ens va portar a reflexionar sobre fins a quin punt cal afrontar el dret a l'opinió i a l'expressió dels infants amb allò que es consideren deures socials i responsabilitats que els són pròpies. Aquesta confrontació dels drets individuals i col·lectius no és exclusiva del món de la infantesa ans, per contra, forma part de molts dels debats que es mostren a la globalitat de la nostra societat adulta. Tot plegat ens serveix per il·lustrar la necessitat de no fer del món dels infants un lloc aïllat i diferenciat del món dels adults, ja que en la vida quotidiana podem trobar-nos ben sovint que l'acompliment dels drets i deures dels uns afecta els altres i a l'inrevés. La vivència i la reflexió sobre aquestes aparents contradiccions entre drets i deures ha de formar part de tot aprenentatge bàsic que cerqui el creixement i la maduresa personals.

A manera de conclusió. La recerca de bones pràctiques per a la difusió i l'exercici dels drets dels infants.

La darrera sessió de les jornades es va cloure amb la recapitulació de tot el que el grup havia vist, dit i fet en les sessions anteriors. Es varen preparar i repartir enquestes entre els assistents perquè donessin resposta tant des del punt de vista personal com des de la pròpia experiència professional. No podem pas exposar-les totes en aquest espai però sí que podem extreure'n una selecció prou significativa:

Des d'un punt de vista personal...

... què t'ha impactat més?

- El nivell de la voluntat transformadora que tenen els participants
- Conèixer les experiències de cadascú, compartir-les i constatar que "no tot està perdut"
- El curtmetratge de la sessió de divendres a la tarda i saber de l'existència de què encara hi ha claustrats que toleren situacions intolerables
- Impacta veure la diferència entre les escoles, veure experiències interessants, constatar actituds positives (l'aprendre a mirar els nens, els fòrums d'alumnes o de delegats...)
- M'ha impactat saber que hi ha un 23% d'alumnat que ha patit o pateix abusos sexuals
- Em va impactar el documental sobre els abusos sexuals dels infants
- M'ha impactat el gran desconeixement que encara hi ha, sobretot més enllà de l'escola, dels drets dels infants i de les conseqüències a que ens porta aquest desconeixement
- M'ha impactat que encara hi hagi maneres d'ensenyar tant inamovibles

... què has descobert de nou?

- He descobert la força que poden aportar les escoles de nova creació amb les comunitats d'aprenentatge
- Que hi ha moltes iniciatives en marxa per a fer possible un canvi
- He descobert que encara se'n vulneren molts i que està com "encobert"
- He descobert que cal recordar que l'escola ha d'ésser un lloc on el nen/a visqui i estigui en la màxima seguretat i que sigui conscient de què es confia en ell
- He descobert noves formes d'organitzar l'aula, formes de gestionar el temps lectiu més adequades als infants

- Que és possible el canvi fins i tot en els centres més insospitats
- ... **què has après al llarg de les jornades?**
 - He après a buscar més espais d'autonomia i voluntarietat per part dels alumnes
 - S'aprèn de la interacció amb els companys de diferents centres, bàsicament de les experiències innovadores d'altres escoles
 - He aprofundit els meus coneixements sobre els drets dels infants i les conseqüències que poden tenir com a element transformador cap a una societat més justa.
 - He descobert que l'existència d'un espai i un temps per compartir la tasca dels mestres es vital per a fer una bona feina
 - He après que cal tenir mirades cap als maltractaments als infants, però també cap a nosaltres, de com hi intervenim
 - He après que contínuament hem d'estar oberts a escoltar i compartir maneres de fer en l'aprenentatge dels nostres infants

... **què t'ha agradat més?**

- M'ha agradat tenir un espai per parlar-ne i debatre amb persones diferents que viuen diferents situacions
- He seguit constatant que hi ha escoles que respecten i creuen en els nens. M'agrada poder escoltar aquestes vivències i veure que són reals i possibles. M'ha agradat la proposta del Consell dels Infants
- El que més m'agrada és pensar que hi ha un espai on escoltar professionals que comparteixen una manera de viure aquesta tasca pendents del que és realment important i el que li dona sentit: els nens i les nenes
- Tenir un fòrum com les jornades per poder-te trobar amb els companys i companyes de professió i parlar i reflexionar sobre els temes del dia a dia de les escoles, és una ocasió fantàstica i molt saludable.
- M'ha agradat que hàgim estat pocs i que hem tingut un diàleg molt fluït i enriquidor i que tothom pogués participar
- He trobat essencial que a les jornades hi participessin infants Crec que hauríem de començar a escoltar-los, mirar-los i respectar-los de veritat
- M'ha agradat la varietat de la mesa en els quatre moments que ens hem reunit

Des d'un punt de vista professional...

... **què hauria de fer l'escola per millorar l'exercici dels drets dels infants?**

- Penso que cal afavorir espais on tots, mestres, alumnes i mares/pares, puguem conèixer i debatre tot el que ens afecta. Cal parlar de drets i deures "en abstracte" i en concret, utilitzant eines democràtiques que permetin escoltar els arguments de tothom.
- Caldria canviar estructures (p.ex. horaris) fent-les més flexibles, i plantejar currículums oberts i autogestionats
- Crec que és important que des de les universitats es deixi clar que un "és mestre/a" però que no pot "treballar de mestre/a". És a dir, que tothom no pot tenir la sort de participar a la vida de l'escola. La societat no valora la professió de mestre, però en realitat penso que tenen raó. Molt pocs mestres es creuen la seva feina, i això provoca que cap persona externa als centres educatius valori aquesta feina.
- Hauria d'escoltar més als infants, de deixar-los fer les coses a ells sols i observar-los amb molta cura.
- L'escola vol més temps per compartir la reflexió sobre les vivències emocionals i el creixement personal dels infants també vol menys pressió sobre l'alumnat pel que fa a l'obtenció de coneixements
- Tenir més present l'opinió dels infants. Escoltar-los, proporcionar-los espais de discussió, donar-los elements per participar i gestionar

... **quins mitjans necessita l'escola per aconseguir-ho?**

- Els mitjans que necessita l'escola és creure-hi. Que el claustre vulgui fer-ho, que en vegi la necessitat. Cal ser valent davant de la vulneració dels drets i

això em sembla que s'hauria de treballar a nivell de comunitat. El compromís de tothom.

- Cal fer un treball amb tot el claustre i tota la comunitat educativa sobre els drets i els deures i que les conclusions passin a ser la base de funcionament dels centres. Només cal la bona voluntat de tothom per a aconseguir-ho
- Cal, a més, una supervisió real de la tasca docent
- Molt sovint una bona organització d'espais temporals per parlar amb els alumnes, perquè ells parlen entre ells, i perquè puguin tenir una expressió oberta a les institucions, a l'entorn educatiu, etc.... poder millorar també que tots els adults coneguin bé els drets dels infants
- Hauríem de poder veure com treballen altres països per poder aprendre i millorar: Itàlia (Reggio Emilia), Finlàndia,...
- Més canals de participació de tots els estaments de la comunitat dins de la dinàmica de l'escola
- Més obertura de l'estructura escolar. Menys compartimentació i més autonomia per fer possible el creixement i l'assoliment d'aprenentatges amb més llibertat
- L'escola necessita espais on es pugui plantejar i revisar la feina feta per poder millorar-la

... què cal canviar del sistema educatiu per facilitar-ho?

- L'estructura funcionaria és un impediment per a la transformació
- Cal deixar temps per a què els mestres puguin anar digerint totes les propostes que van arribant i poder-les fer seves
- Hi ha experiències molt vàlides que no arriben més que a la gent inquieta i que caldria posar en coneixement d'una manera més universalitzada a la resta del col·lectiu
- Penso que hi ha dificultats en trobar el temps per debatre, opinar...
- L'escola hauria de plantejar-se més sovint l'entesa per millorar l'exercici dels drets dels infants
- Cal canviar aspectes organitzatius i de gestió
- El sistema educatiu ha de perdre la por a la quantitat i apostar per la qualitat (?)
- Per millorar tota aquesta situació penso que és bàsic que la Generalitat amplii el pla de formació de zona, amb propostes realment interessants i que les universitats millorin els plans d'estudi.
- En definitiva, cal un canvi de mentalitat molt gran en els claustres i en la societat en general.
- Cal respecte cap als infants
- El sistema educatiu hauria de fer una aposta pels infants i el seu saber. Confiar en la "infància" com a valor a protegir. De cara als/les mestres hauria de canviar la formació inicial i continuada. Les creences són molt importants per aconseguir les millores qualitatives